

Landskap: *Småland*..... Upptecknat av: *Tarl Sörensen*

Härad: *Sunnarika*..... Adress: *Töle, Hammada*

Socknar: *Hammada, Pjätteryd, Götteryd* Berättat av: *gamla personer*
J. Högna

Uppteckningsår: *1837*..... Född år *i nämnda socknar*

Uppteckningen rör *gamla tidens vägsystem*

Gamla Tidens vägsystem.

Då man i våra dagar så ofta får höra klagomål över vägarnas beskaffenhet; än är det för många kurvor som trafikanterna ej kunna tåla, än är det vägbanans bredd som är för litet tillagen kan man fråga sig hur äldre tiders trafikanter kunde klara sig på dåtidens primitiva vägar. Vaghållningen var sannserligen ej den bästa i forna dagar. Av de vägar som genomlöpte orten var den sk. lagstigen även kallad "konga-väjjän" den viktigaste i äldre tiders trafiksystem. Denna väg var dock ingen kungsväg i den bet. att det var bekvämt och bra att färdas på densamma. Små och krokig slingrade den sig fram

upp på den högsta kulle, med i en dal
sänka, för att åter krypa upp på nästa
höjdpunkt. Att man på detta sätt an-
lagt vägen, med särskild förhärlek för
backar och åsar, i stället för att i möj-
ligaste mån följa den nägarlunda jäm-
na dalgången, hade nog sina starka skäl.
Uppre på de höga backkrönen hade man
större utsikt att inspektera terrängen
för att i bästa fall upptäcka faran som
ofta låg på lur, än nere i dalgången
där man lätt kunde bli överrumplad.
Var alltså vägen anlagd på ett ur tra-
fiksynpunkt sett opraktiskt sätt, så
gav den dock resenären mera trygghet
än vad annars blivit fallet.
Gamla ärevärdiga lagastig du gömmer

så många minnen om prakt och ståt,
om äventyr och faror. Vänade skaras
ha trampat din slingrande stig.
Antingen var det Svenska allmogemän
som gingo att värna hem och foster-
land eller var det fienders som sökte
sig in i landet, plundrade och brände
vart de for fram. Törngårdal i Traryds
socken, stenas och rösen som finnas
här och var, rester av brätor osv. bära
minnen om bittra fejder som utkäm-
pats i lagadalen, minnen om allmogens
kamp för att bevare frihet och oberoende.
Att under krig och gränsfejder, som en-
sam resenär färdas fram på lagstigen
var det samma som att överlämna sig
åt ödets nyck. Dessa gamla vägar med

Greif Karl Svensson 5139
Sunnemo 1937

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

4.

dess faror och äventyr ofta gjorde vägfara-
ren till en hjätte som mitt under brän-
nande krig utvann för landsvägsrännans
bakhåll. Trötade alla faror, och i själva
öppningen inför det okända kanske
såg själva färdens tjusning.

Hästtällden förekom ofta i äldre tid. Sär-
skilt utmed de stora stråkvägarna var
man utvann för denna konstering.

I en av våra socknar fanns en mycket
stark och djärv bonde som vill sitt liv
uppgift att straffe hästtjuvar, samt om
möjligt var återföra det stulna.

Bonden ifråga hade en dag blivit be-
rövad en mycket vacker häst. Han för-
stod att tjusar varit framme, och då
hästtällden i vanliga fall blev upphärad

bestöt han att taga saken i egna händer.
Ridande på en rask sprängare begav
han sig norrut, åt vilket håll efter
spåren att dömda tjuvarna begivit sig.
Efter flera timmars ritt fann han sin
vackra häst ligga död vid vägkanten, ett
knivstyg i bringan visade dödsorsaken.
Då tjuvarna hade märkt att de voro
förföljda hade de dödat hästen samt för-
svunnit i skogen. Då bonden fick se
sin döda häst blev han så vred att
han bestöt att bli va dessa tjuvars svun-
ne fiende samt nedergålla dem för ögar-
ningen. Denna gång fanns intet att
göra åt saken, men tillfälle skulle
nog komma då han skulle pröva
sina krafter mot dessa riddingar.

På detta sätt fingo hästtjuvarna en fiende som efter flera dagar slutligen blev dem övermäktig. Så fort banden fick vetenskap om en hästtöld begav han sig skyndsamt åstad för att slutligen ofta efter flera dagars strapåser finna det stulna. Som jag förut omnämnt var banden oerhårt stark samt därtill en våldig slagkämpare, och lika fast och uthärdig som han var vid efterspanningen, lika hård och oöverklig var han då målet var hunnit. Snart hade tjjuvarna fått sitt välbekänta strapp och medförande det ätstagna djuret begav han sig glad mot hemmet, för att kanske snart äter begiva sig ut på våldiga äventyr. Många vore de hästar som på detta

sätt återfördes till sina ägare. Då tjvarna
ej på vida trakter kunde hämnas sig
säkra för denne farlige bonde, funno de
det rådligast att låta ortens hästar vara
i fred. Men ej endast våpnade följin
färdades på lagstigen. Man fick se kungar
och adelsmän, åkande i praktfulla karos-
ser dragna av ädla springare, vara silnes-
besagna seldan glänste i solen.

En av gamla tidens mest traditionella
resenäres var postiljonen, som lutande
i sitt horn tillkännogav sin ankomst
till gästgivargården. Postiljonens ankomst
till hållplatsen var minst lika upp-
skattad som ett biobesök i våra dagar.
På grund av den farofulla risken en
postiljon var utsett för- han medförde

5139

ju värdepast, och därpå ett lockbete för
Tjumband och midningar — omgavs han
av en hjöttegloria som än lever kvar
i våra bygder.

Förutom lagastigen har den sk. "göttyds-
vägen gamla anor. De de lämningar
efter brätor som man funnit vid den
strax intill Stakenås herrgård rimman-
de "brätakäck" finner man att strider
utkämpats vid denna färdled.

De gamla ljustämmeprotokoll från år
1823 finner man att uti "byakjirstan"
förvaras en "uppställning under Nr 40
i domboken av den 10 mars 1803 angående
kyrkovägens iatändningsättande; Vidare finner
en förordningsdom under Nr 1 i domboken
av den 27 okt. 1802 rörande bronvägen.

Skriv endast på denna sida!

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

8

År 1823 års bystämmesprotokoll uppteck-
 nat vid bystämma med Fagerhults
 byelag, Göteryds socken såre vi följande:
 "Allmänna kyrka och gångvägen från
 Hällhult, Bäckhult, Låvången, Fagerhult
 och Jönköping till Ekenäs och Göteryd
 överenskomma byemännen i Fagerhults
 byelag, undantaget ½ mantal Jönköping-
 här för några oläsliga ar. För Bäckhults bye-
 lag infann sig äldermännen och byne
 och de övriga vägar, samt Johannes Karlsson
 och desse funna med de förra avslutade
 att vägen skall vara 4 alnar bred där
 över allt och fri från stenar insem näm-
 de bredd, undantaget den som är rent
 omöjligt att få det för närvarande; och den
 1 Maj 1824 skall vägen vara färdig, och år

Det är någon vid denna dato försammat ligen
äldermannen för arbetets fullgörande för vad
pris som kan återfinnas, och det är den för-
sumlige utlägg alla omkostnader och besvär
samt plikt efter byordningen, evad den om
församling på koparbete föreskrives:

De handlingarna framgår att vägdelning i
kyrkavägen (Kyrkavägen) förekom år 1834.

Var lagastigen; den stora pulsvägen som
förband skog och ståtland; kyrkavägen som
beträddes av landets högste män, en liten
oanseslig väg; samt den likaledes gamla
rätt lialigt trafikerade göterydsvägen grapiq
och stenig så vara de vanliga bygdevägarne
ännu mera blygsamma. De utgjordes i
allmänhet av små stigar, på vilka man
med största möda kunde taga sig fram.

Många vågar voro i sådant skick att färdad med härdan var en ren omöj-
lighet. Hästskjuts var heller ej så van-
liga i äldre tid. Oftast färdades man till
fots eller red då man skulle bort.

Många gånger var det dock ganska besvär-
ligt att vara så misslottad på farbara
vågar. Skulle man ha såd malm så an-
tingen tog man "måttapåsan" på ryggen
och bar den till kvarnen, eller lade
man säcken på dragarens rygg. Detta
kallades att "föra te kvan". Några vidase
afärsresor företog man ej. Till kyrkan
färdades man oftast till fots. Vårre
var det vid begravninng. Ofta fick man
bära kistan med den döde anda från
hemmet borta i obygden till den långt

anläggna kyrkan. Att det var besvärligt med dessa ofta flera kilometer långa transporten kan man gott förstå. Att man någon gång råkade tappa kistan för väl ej enbart tillskrivas vägens beskaffenhet utan berodde väl på spritens verkningskraft. Från de större byarna fanns ju en någorlunda farbar väg till den närmaste "länsvägen" men från de mera avlägsna orterna hade man endast en gångstig som ledde till närmaste by.

Från min bostad i ett "grannskälle" om några små gårdar beläget ett par km. från Föla by, fanns i början på 1800 talet endast en mycket primitiv väg som ledde till byn. I Föla by fanns en kaarn, och då man var i stort behov av farbar väg till densamma

bestöt bänder och Torpare-däribland min farfar- att av gängstigen göra en farbar väg. Bevärpnade med "flåhaka" började de arbetet. Vilket utfördes på så sätt att man högg upp tornar och lade dessa mellan stenarna. På detta sätt fick vi vår "kvanavägg" som än i dag bär nammet "kvanavägg". Denna väg var också den egentliga "utfarsvägg" till större väg. När det besvärligt att om sommaren färdas på landsvägarna för de många "lenas"-grändarnas-ledens skull, så var det eller värre på "småvägarna" där man i stället för led hade "läng" med "längs-stänga". Att "lägga noie läng" innan man kom igenom, samt "lägg upp läng" "ätte se" var ju tidsödande.

Med gårdegården mellan in och utågar
som korrade vägen brukade man ofta ha
ett "le" det sk. "gätelut". Förutom nämnda
da vägar hade man sk. "fjennväjje" som
bestod av små obanade stigar. Till od-
längen hade man "allningsväjje". Den väg
man hade svedjan kallade man "sjöjje-
väjje". Till badstuan (karrstån) "karrsteväjje".
Också "kjsäkeväjje" förekom som beteckning
på den vägsträcka man hade till kyrkan.
De vägar djuren upptrampade i betestagen
brukade man kalla "fjäväjje".

De beboet av ett livligare naturutbyte
med städerna alltmer började göra sig
gällande förstod man att väghållning
helt måste läggas om, och efter delningen
så var och en fick sin särskilda "karrväjje".

berjade man i görligaste m n iståndsätta
de v gar som ledde till de större sam-
f rdsleden. Till staden f ro "reisekj raka"
med tr alster, slöjd, kal, tjära och bech
samt i årigt olika slags produkter
som kunde avyttras. Men det var ej en-
dast exporten som på detta sätt öppnades.
Då man kom till staden inköpte man oli-
ka slags varor som man ej sett förut
men som gärna avyttrades f r pengar, och
sådana hade man ju fått för sina alloter.
I staden köpte man kaffe och andra l cher-
heter. Men ej nog härmed: Från staden gj rde en
och annan tygbit sitt inträde i bondens hem,
där den omringningen så gott som helt utträngde den
gamla hemtillverkningens alster. Från och med
stadsresornas början kan man gott säga att
ett nytt skede inträdde i allmogens liv.